محمد طاهرجبارخیل

لوبيا

Phaseolus Vulgaris علمي نوم

Bean انګليسي نوم

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

سريزه:

د زراعت د ضرورت او اهميت په هکله چې ساينس او د زماني تقاضا يې تائيد کوي قرآن کريم ۱۴۰۰ کاله مخکې د دې خبرې اعلان کړی او انسانانو ته يې لارښونه کړې چې پراخو ځمکو او غرونو څخه استفاده وکړی تر څو سوکاله او خوشحاله ژوند وکړي.

پوهيږو چې حبوبات ٪۲۰ پروتين لری او د پروتينو څخه غنی دي او د حبوباتو کښت کولای شی چې د پروتينو کمښت رفع کړي په دې خاطر چې د حيواني پروتينو کمښت په دې وروستيو کې کمښت زيات شوي نو د همدې کبله نباتي پروتينو ته ضرورت ليدل کيږی او د دې بوټو کښت نسبت ترهغه وخت اوس زيات ورته ضرورت ليدل کيږی چې نوموړي بوټي بايد په ترتيب سره د کښت لا ندې ونيول شی.

لوبيا د نړۍ د مهمو حبوباتو له جملې څخه دي چې د Fabaceae په کورنۍ پورې اړه لری چې انسانان يې د تغذيی لپاره په مصرف رسوی چې د پروتينو له کبله ډېر غنی دي او د علوفې څخه يې حېوانات استفاده کوی. همدارنگه لوبيا پروتينو څخه علاوه کاربوهايدريت، فايبر، ويټامينونه او څه مقدار شحميات هم لری چې د انسان د مصرف لپاره د ارزښت وړ دي نن ورځ لوبيا په ټوله نړۍ کې کرل کيږی او ښه په زړه پورې حاصل ترې لاسته راځي. چې په گرمو او معتدلو سيمو کې يې پراختيا موندلې ده اوس زمونږ په هيواد کې هم په مختلفو سيمو کې په مناسب محيطی شرايطو کې کرل کيږی او ښه حاصل ترې لاسته راځي.

هيله ده چې مسلکی مينه وال او کروند گر ورڅخه ښه گټه واخلي.

په درنښت

محمد طاهر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبیا تاریخچه او پیداینښت:History and origin of bean

د ۱۹ پېړۍ په اواخروکي پوهانو د معمولي لوبیا لپاره یوه نوې نړۍ خلاصه وموندله د لاسته راغلو څېړنو او مشاهداتو پر اساس چي لوبیا لومړې له (پیرو) څخه او له هغه وروسته د متحده ایالاتو له جنوب غرب څخه لاسته راغلی دي او (Wetmak) چې د یوه عالم نوم دی په (۱۸۸۰ـ ۱۸۸۸) م کال کي یې نتیجه واخیسته چې لوبیا له دغې ناحیې څخه منشآ اخیستې ده .

په نړېواله سطحه د لوبیا د کښت لاندې ساحه (۲۴) میلونه هکتاره ده او په همدې توګه د دانه ایزه نباتاتو په منځ کې یې لومړې مقام ترلاسه کړې .

د لرغون پېژندونکو یادونه او لیکنې د دې څرګندوئ دی چی د لوبیا وحشي ډولونه په امریکا کې شتون لري په اوسنیو وختونو کې پر دې عقیده ده چې لوبیامنشآ مرکزي او جنوبي امریکا ده.

او د نورو کتابونو نظریاتو له مخې هم داسې ښکاري د لوبیا اصلی منشا آسیا ده لینه په دی نظر باندې موافق و ولې ورسته بیایې د(wetmak) نظریه تایید کړه. در لرغون پیژندنې له مخې لوبیا ۴۰۰۰کاله مخکې په مکزیک کې اهلیشوی دی دغه بوټې اوس هم په پراخه پیمانه سره په مدیترانه ای سیمو کې کرل کیږی.

تر اوسه پورې د لوبیا ډېر ډولونه کرل کیږي چې د هغوی له جملې څخه شنې لوبیا د نړیوالو ډېره توجه ځانته جلب کړې ده چې ډېر زیات استعمال لری لکه څرنګه چه مو مخکې وویل د لوبیا اصلې منشاء مرکزی او جنوبی امریکا ده او ۶۰۰۰ کاله مخکې اهلي شوی او د اول ځل لپاره د جوارو سره کرل شوی دي اما د چشم بلبلی لوبیا اصلی منشاء افریقا ده او د سپینې لوبیا منشاء جنوبی امریکا ده.

خنجری لوبیا ۳۰۰۰کاله مخکې د مکسیکو څخه لاسته راغلی دی. دسرو لوبیا منشاء دهمالیا او د مرکزی چین څخه تر مالزیا پوری ګرمی سیمې دی او په همدی ترتیب سره د لوبیا ډولونه د مختلفو ځایونو څخه منځ ته راغلي دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبیا خوراکي او اقتصادي ګټې : Food and Economic value

د لوبیا اقتصادي ګټې : Economic value

د نړۍ له ډېرو غورو دانه ایزو نباتاتو له ډلې څخه یو هم لوبیا دهد نړۍ د لوبیاو د بیلا بیلو ډولونو د کښت لاندې ساحه (۲۴) میلونه هکتاره ده په همدې اساس د حبوباتو په ډله کې لومړي مقام لرى د ټولو ډولونو نړېوال منځنۍ تولید یې (۵۰۰) کیلو ګرامه في هکتاره دى.

د (۴۰) فیصده د کښت لاندې ساحه یې په آسیا ، (۳۰) فیصده یې په امریکا ، نیرۍ (۹) میلونه هکتاره د لوبیا ؤ د بیلا بیلو ډولونو د کښت لاندی ساحه په هندوستان ، (۴)میلونه هکتاره په برازیل ، (۵.۱) میلونه هکتاره په مکسیکو ، (۰.۳) فیصده هکتاره په بروندی کې.

په ۲۰۱۰ م کال کې ټول تولیدات د نړۍ د وچو لوبیا ۲۳ میلونه میترک ټنه و چې د ۳۰ میلونه هکتاره نه زیاته ساحه کې کرل شوي و .او په ۲۰۱۰ م کال کې ټول تولیدات د نړۍ د شنو لوبیا د۷.۱۷ میلونه میترک ټنه و چې د ۱.۱۵ میلونه هکتاره کې کرل شوي و.

لس غوره د وچو لوبیا تولېدونکي هیوادونه

(میلونه میترک ټنه په ۲۰۱۰ م کال کې)

لس غوره د شنو لوبیا تولېدونکي هیوادونه

(میلونه میترک ټنه په ۲۰۱۰ م کال کې)

Top ten dry bean producers (million metric tons), 2010

India	4.87
Brazil	3.20
Myanmar	3.03
China	1.53
United States	1.44
Mexico	1.16
Tanzania	0.95
Uganda	0.46
Kenya	0.39
Argentina	0.34
World Total	23.23

Top ten green bean producers (million metric tons), 2010

China	13.03
Indonesia	0.88
Turkey	0.59
India	0.58
Thailand	0.30
Egypt	0.27
Morocco	0.20
Italy	0.18
Spain	0.17
Mexico	0.10
World Total	17.65

File://G:\bean\Phaseolus vulgaris - Wikipedia, the free encyclopedia.htm

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبیا خوراکي ګټې :Food value

لوبیاډېره اندازه پروټین لرى د څېړنو او مطالعاتو څخه په ډاګه کېږي ده چې د نبات پروټین په ډېرې چټکې سره په میوو او په ځانګړې توګه تخمونو کې ذخیره کیږي د ۶۰-۲۵ ورځو په منځ کې هره ورځ ۱۷میلی ګرام په شا او خوا کې پروټین په نبات کې زیاتیږي.

لوبیا په شنه ډول او یا په وچ ډول سره تهیه کولای شو چې شنه ډوله لوبیا ممکن تازه او یا کنسرو په شکل په مصرف رسیږی.

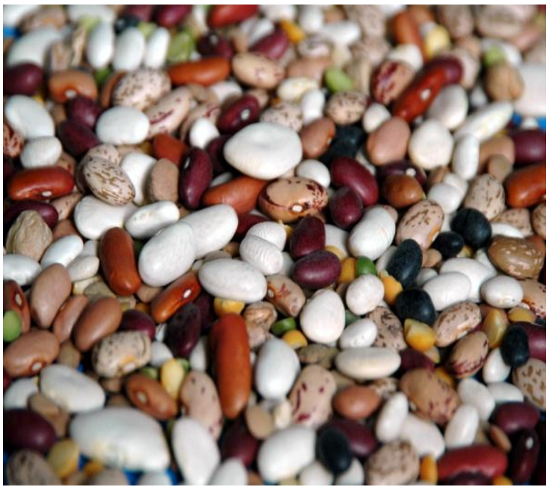

(وچ لوبیـــــــا)　　　(شنه لوبیـــــــا)

دی ته مو پام باید وی چې لوبیا په خام شکل سره په مصرف ونه رسیږی علت دا دی چې یوه سخته ماده لري چې فاسلین (Phaselin) نومیږی چې کولایٔ شي چې هاضمې سیستم خراب کړي. او د لوبیا یو داسې ډول شته دی چې په خپل ترکیب کې غوړ لریچې حیواناتو ته ورکول کیږي چې د حیواناتو لپاره فایده رسوي او د حیواناتو د محصول د زیاتوالی سبب ګرځي هغه خلک چې د غوښې څخه استفاده نشي کولې نو د پروټینو د پوره کولو لپاره دې د لوبیا څخه استفاده وکړي.

په شنو لوبیا کې له پروټین څخه علاوه کلسیم ، مګنیزیم ، او اوسپنه موجوده ده او د او د بي ویټامینونه لکه(B B1 B2 B6) ډیره ښه او غوره سرچینه ګڼل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په عمومي ډول د شنو لوبيا د دانو جوړښت په لاندی ډول دی : د وچې دانې ترکيبی موادو فيصدي

اوبه	۱۱٪
پروتين	۲۲٪
شحم	۱.۶٪
کاربوهايدرېت	۵۷.۶٪
فايبر	۴٪
معدني مواد	۳.۶٪

د لوبيا طبي ګټې:

۱: هغه ناروغان چې د زړه له ناروغيو څخه شکايت کوی لوبيا ورته ګټه رسوي .

۲: زړه تقويه کوي.

۳:لوبيا په خپل ترکيب کی يوه کيمياوي ماده لری چی ازوئيت نوميږی د زړه نور مال فعاليت ډاډمن کوي.

۴: ګردی تيږی لپاره ښه دی او د ګردی تيږی ليری کوي.

۵: سينه او سږی نرم کوي.

۶:اضافی اوبه د بدن څخه خارجوي.

۷: جنسی قوت تحريکوي.

۸: د وينی کلسترول کموي.

۹: د سرطان ضد دي.

۱۰: د وينې فشار لېری کوي.

۱۱: لوبيا د خارجي استمال لپاره ملهم ورڅخه جوړوي او د زخمونو د پاسه يي ږدی ترڅو التهاب يي کم کړی.

۱۲.د لوبيا په خوړلو سره اولاد عقل مند پيدا کيږی.

۱۳.همدارنګه لوبيا نورې ګټې هم لری چې بولې زياتوی شيدې زياتوی بلغم بيلوی حيض راولې بدن قوی کوی وينه ډيروی رنګ ته ښکلا وربښي او د ملا او پښتورګو درد ته فايده رسوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبیا نباتي ځانګړتیاوې : Botanical description of bean

لوبیا یوکلن معمولی بوټی دی او د پېژندل شویو حبوباتو له جملې شمیرل کېږی په همدې یو کال کې خپله جسمي او جنسي وده بشپړوي زمونږ په هېواد کېږې اوس کرنه زیات رواج لري.

لوبیا د (Fabaceae) فامیلی پورې اړه لری چې علمي نوم یی Phaseolus vulgarisدی اود شنو لوبیا ډولونه سلګونو ته رسیږی د لوبیا ډولونه دلوړوالي له نظره په دوه ډوله دی : ټیټ قد لرونکی او لوړ قد لرونکی.

الف:Bush type or (Dwarf type)

دغه نباتات ټیټ قد لری چې ارتفاع یی ۲۰-۶۰ سانتی مترو پورې رسیږی چې ژر رسیدونکی او محدوده نمو لري چې په ګرمو سیمو کې ښه وده کوی.

ب: Pole type (Runner bean)

نامحدوده نمو لری او امکان لری چې ۲-۳ مترو په ارتفاع پورې رشد وکړی په دې کې د لوبیا هغه انواع شاملې دی چې لنډو او اوږدو ورځو ته ضرورت لری او په سړو سیمو کې ښه وده کوی د لوبیا ټولې نوعې په دوه عمده جنسونو پورې اړه لري.

۱: د)Phaseolus(جنس د امریکایی کلکو تخمونو ډولونه په کې شامل دي.

۲: د (Vigna) جنس د اسیایي ډولونه په کې شامل دي.

د امریکایي ډولونو پوښ پلن او څوکه یې لوړه وی چې (۴-۸) داني تخمونه لری چې تخمونه یی کلک وی .د اسیایی ډولونو پوښ یې نرې اوهم وړوکې وی چې ډېرې داني لري.

(ټیټ قد لرونکي لوبیا)

(لوړ قد لرونکي لوبیا)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبيا تکسانومي : Taxonomy of bean

Kingdom: plntae (phyta)

Division: Angiosperms (spermatophyte)(Seed plant)

Class: Eudicots (Cotyledon)

Subclass: Rosids (Dicotyledon)

Order: Fabales

Familiy: Fabaceae

Genus: Phaseolus

Species:P. Phaseolus (spp)

Scientific name: Phaseolusspp

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه لوبیا دوه مشیمه یی (Dicotyledon) نبات دی چې د مختلفو برخو څخه جوړ شوې دی چې په لاندې ډول دي.

۱: ریښه : Root

دا نبات د یوې اصلي ریښې لرونکی دی کوم چې په خاورو کې تر یو متر ژوروالي ودهاو نمو کوي څو جانبی (اړخینی) ریښې لري چې په خاوره کې تر ۱۵ سانتی متره پورې نفوذ کوي.

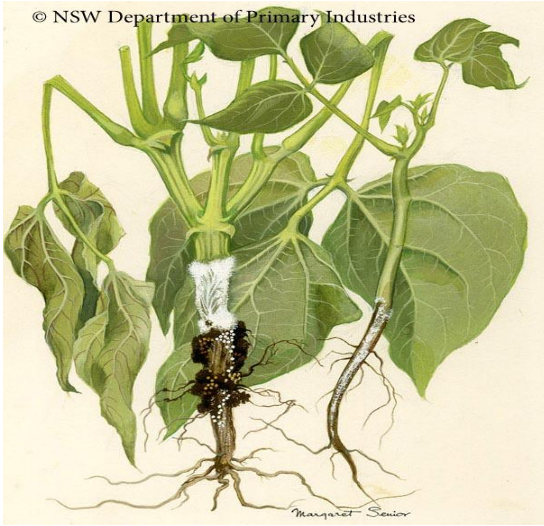

د فرعی ریښو (Lateral roots)د پاسه قهويي رنګه او نامنظم رنګ لرونکي ناجیلونهوجود لري چې د نایتروجن نصب کونکي دي چې په کرنیز تناوب کې د ځمکې (خاوره) د حاصلخېزۍ لپاره ډېر ګټور دي . د لوبیا په ریښو کې یو ډول باکتریا پیدا کیږی چې د هوا ناتروجن ځمکې ته جذبویچې په پایله کې د لوبیا د چټکې ودې سبب ګرځي نوموړې باکتریا په سودا ګریزه توګه هم پیدا کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲: ساقه : Stem

د لوبیا د Bush type په نوم ورایتی د بوټو د تنو اوږدوالي د ۶۰ سانتي متره څخه تجاوز نه کوي کله چې خوشه (محور) او انتهایي ګل ښکاره شي نو د ساقي اوږدوالي توقف کوي په عوض یی شاخونه او پاڼې زیاتیږي او د لوبیا د Pole typeپه نوم ورایتي کې تنې د ۲-۳ مترو پورې وده کوي.

۳: پا ڼې : Leave

د لوبیا دوه لومړنۍ پاڼې ساده او باقي پاڼې یې مرکبې او درې پانیزه وي پاڼې لکه د چرګې هګۍ په شکل او کوچنۍ وي . د پاڼو رګونه یې منشعب او په ډول ، ډول شکلونو سره په مختلفو بوټو کې لیدل کېدلائ شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴: ګل : (Flower)

ددې نبات ګلونه په مختلفو رنګونو لکه سپين ، سور او بنفش ته مائل رنګونو سره ليدل کيږي او د محور د پاسه د (۲-۸) ګلونه منځ ته راځي چې په عيني حال کي له شکته څخه پورته خوا ته غوړيږي . (۱۰) د تذکير آلي لري چې ۹ سره نښتي وي او به مرکز څخه يې د تآنيث آله بهرته راوځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵:مېوه یا پلي : (Fruit)

په مختلفو لوبیاؤ کې د مېوې د پوښ شکل توپیر لري د پوښ اوږدوالي معمولا   ۷-۲۰ سانتي مترو پورې وي چې د ۴-۶ او یا له دې څخه زیات شمیر دانو لرونکې وي.

د شنو لوبیا پوښ وتلي او ځوړند وي او په مختلفو ډولونو کې یو له بله سره فرق لري لکه پروت ، مستقیم ، پلن یا استوانه یی په شکلونو سره وجود لري او مېوه د پوښ په داخل کې موجوده وي.

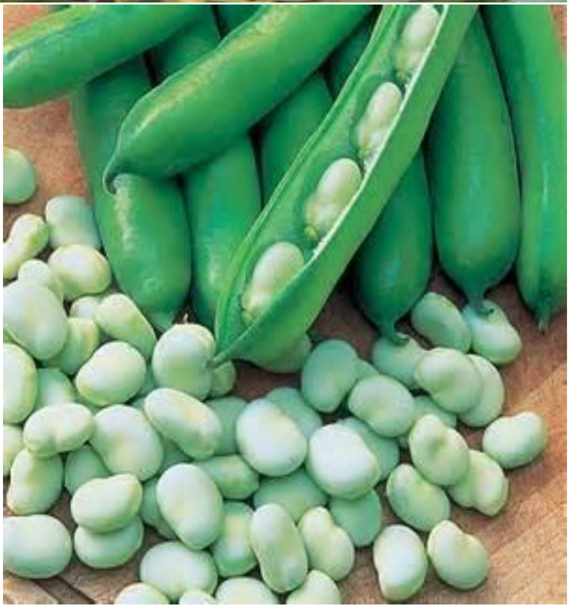

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶ : دانه : Seed

د لوبیا دانه د تخم د رشد او نمو څخه لاسته راځي داني يې د ځيني خوراکي موادو لکه نشایسته ، شحم او پروتین لرونکي دي داني (تخمونه) یی د رنګ له نقطي له نظره تور ، سره ، سپين ، قهوه یی او ژير وي د داني اوږدوالي یی(۷-۱۶) ملی متره پورې رسيږي د لوبيا د (۱۰۰) دانو وزن یی(۲۰-۶۰) ګرامو پورې رسيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبیا ډولونه :Beans spiecies

لکه څنګه چي مو مخکي وويل چي لوبيا د دانه ايزو نباتاتو په ډله کي لومړي مقام لري چي مختلف ډولونه يي زمونږ د ګران هيواد افغانستان او د نړۍ په مختلفوسيمو کي کرل کيږي چي په مناسب مقدار محصول تريږ په لاس راځي . چي مختلف ډولونه يي د نړۍ په مختلفو برخو کي کرل کيږي چي په لاندي ډول دي.

۱: شنه لوبيا :(Phaseolus vulgaris) (Green bean)

ددي نوعي لوبيامنشاء مرکزی اوجنوبی امريکاده په ۱۶قرن کي دهسپانويانواوپرتګاليانوپه زريعه اروپاته يوړل شو. دانبات دشنويازارعتی لوبياپه نوم ياديږی چي داصلی اوفرعی ريښولرونکی دي.

په بوټه ايزو ډولونو کي يي د تني اوږدوالي ۶۰ سانتي مترو څخه تجاوز نه کوي او په غزيدونکي ډولونو کي يي د تني اوږدوالي د ۲-۳ مترو پوري وده کوي د پوښونو طول يي د ۷-۲۰ سانتي متره چي لرونکي د ۴-۶ دانو وي . او د تودخي مناسبه درجه يي د ۲۰-۲۹ ساني ګراد پوري ده. په ګرم سيرو او نيمه ګرم سيرو سيمو کي د خاورې په مختلفوانواعو کي کرل کيږي او مناسب محصول توليدوي .

۲: سپين لوبيا (Phaseolus lunastus) (Lima bean)(White bean)

د سپين لوبيا منشاء جنوبي امريکا (ګواتيمالا ، برازيل ، پيرو) دي . دا نبات په ۱۹ قرن کي اروپا ، افريقا او آسيا ته وارد شو چي زياتره په امريکا کي کرل کيږي . معمولا وروسته پخېدونکي ډولونه يي پلن سپين او غټ تخمونه لري چي د ارقامو له مخي ويل کيږي چي له پيرو څخه منشا اخيستي ده . ژر پخيدونکي ډولونه يي د ګردو لږ پلنو او رنګه دانو لرونکي دي . نوموړو ارقام احتمالا کېدائ شي له مکسيکو څخه منشا اخيستي وي.

سپين لوبيا علوفه يی دي او په يو کلن، دوه کلن او څوکلن ډولونو سره پيدا کيږي ګلان يي سپين، شين ، بنفش او سور ته مايل ليدل کيږي. د وده ايزې دورې اوږدوالي يي د نوعي د ورايتي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پور اړه لري چې عموما د ۸۰-۱۵۰ ورځو ته رسیږي چې مناسب pH یې د خنثی په شاوخوا کې دی او د یخنۍ په وړاندې یو حساس نبات دی او د ناوړه شرایطو په وړاندی یې مقاومت هم یو څه لږ دی

۳: خنجري لوبیا : (Convalvia ensifformis)

دا نبات د لرغوني مکسیکو څخه ۳۰۰۰ کاله مخکې له میلاد څخه په لاس راغلي دی او د مرکزي او جنوبي امریکا اصلي نبات دی. او په پراخه پیمانه د ټولې نړۍ په ګرم سیرو سیمو کې یی پراختیا موندلې ده. خنجري لوبیا یو بوټه ایز او ولاړ نبات دی چې ۱-۲ متره په ارتفاع سره طول لري. اصلي ریښه یې په آسانۍ سره خپریږي چې په خاوره کې تر ۱۵۰ سانتی متره نفوذ کوي چې تنې یی علوفه یې او خورې ورې (منشعبې) دي. ګلونه د فرعي تنو دپاسه تشکلیږي. په هر پوښ کې ۸-۱۸ داني وي چې سپین رنګ لري. او د ۱۰۰۰ دانو وزن یې په حدود کې د ۱۰۰۰-۲۰۰۰ ګرامه دی. او ټولې ورائټي یې په ګرم سېرو شرایطو کې ښه وده کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴:علوفه ای لوبیا : (Dolichos Uniforms Syn D Lablab)

د دې لوبیا منشاء د افریقایي غرونو لړئ ده او له هغه ځائ څخه بیا د آسیا جنوب شرق ته راوړل شوې دی د دې نبات زیاته جغرافیایي خپرېده په هند ، مصر، سوډان ، او ایتوپیا کې ده . یو کلن ولاړ او پورته خواته غزېدونکي علوفه ای نبات دی تنه یې د کمې ودې په صورت کې د ۳-۱.۵ مترو په شاوخوا او د ودې پر وخت ۵-۱۰ مترو پورې ارتفاع لري .او د تنې رنګ یې شین په نظر معلومېږی پاڼې یې غټې معلومېږی او درې پاڼیزی دی ګلونه د یو اندازه فاصلو پر اساس د تنو او پاڼو تر منځ قرار لری چې رنګ یې سپین ژېړ او بنفش دی او ګل ورکونه یې له ښکته څخه پورته خواته پیل کیږی میوه یې پوښ او طول یې له ۱۱سانتی مترو څخه ډیر دی هر پوښ که ۲-۵ پوری کوچنئ دانې لری چې رنګونه یې سپین قهویې او تور دی او در ۱۰۰۰دانو وزن یې هم له ۱۰۰۰ګرامو څخه ډیر دی دا نوعه لوبیا ګرمې خوښونکی دې چې د تیغ وهلو لپاره یې مناسبه او مطلوبه د تودوخې درجه ۲۰-۳۰ سانتی ګراد دی.

۵: مخملي یا بنګالي لوبیا : (Mucuna adans)

دا نوعه لوبیا له آسیا جنوب څخه منشاء اخیستې ده چې د لومړي ځل له پاره په پخواني هند کې اهلي شول . او بیا وروسته برما ، چین او جاپان ته یوړل شول د جغرافیه له نظره خپریدل یې محدود دی او یواځې په ګرمو سمو لکه : په هند او جاپان کې کرل کیږي . دا نوعه لوبیا د یو متر ارتفا لرونکې او په غټو فارومونو کې د ۴-۱۰ متره پورې ارتفاع یې زیاتوالې مومې . پاڼې یې درې پاڼیزه او د چرګې هګۍ د شکل په څېر دی . مېوه یې تېره څوکه لری د کومې په وسیله چې د حیوانانو له خطر څخه په امان کې وي .چې دانه یې په لاندې ډول ده.

(۲۰-۲۵)٪ پروټین

(۲۹-۵۲) ٪ کاربوهایدریټ

(۲-۵) ٪ شحم

(۳-۴) ٪ معدني مواد

۶: مټ لوبیا : (Vigna aconitfolius)

دا نوعه لوبیا د هند د نیمه وچو سیمو څخه منشاء اخیستې ده او په آسیا کې د دانو په منظور په ځانګړي توګه او یا د باخرې او ږدنو سره په مخلوط ډول کرل کیږي . د لنډو ورځو نبات دی او تر یوه حده پورې منشعبې تر ۳۰ سانتي مترو پورې وده کوونکې تنې لري . ګلان یې خاکستري یا تور وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷:ادزوکي لوبیا : Vigna angularis

دانوعه لوبیالاتراوسه دجاپان اوچین څخه بهرندي کرل شوی یوکلن ولاړنبات دی چی روښانه زیراودغنچوپه شکل ګلان لری پوښونه یی ۱۰سانتی متره طول او ۱۰دانوپه شاوخواپه سورقهوه یی یاتوررنګه دانی په کی قرارلری.

Adzuki – Bean

۸ : تپاري لوبیا : Phaseolus acutifolios (Tepary bean)

دا نوعه لوبیا د مکسیکو په شمال کې اهلي شوې دي او په پراخه پیمانه سره د امریکا په جنوب غرب سیمو کې کرل کیږي . د دی لوبیا خاصه ځانګړتیا دا ده چې ژرپخیږي او د وچوبي په وړاندې مقاوم دي نو فلهذا دا لوبیا د ګرم سیرو او چو سیمو د ډېروبا ارزښته حبوباتو څخه شمیرل کیږي پاڼې یې پلنې ، اوږدې او د ۵-۹ ساتي مترو په طول پوښ لري ، چې په منځ کې یې سپینې ، قهوه ای یا تورې داني وجود لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹: سره لوبیا : (Red bean):Phaseolus calcaratus)

دا نوعه لوبیا د همالیا ، مرکزی چین او برما د گرم سیرو سیمو بومي نبات دی په فلپین ، برما ، هند ، ایران ، افغانستان او چین کې يې له وچو دانو څخه د خوراک په توگه گټه اخستل کېږي . یو کلن ولاړ نیمه ولاړ یا زغلیدونکي تنې لري چې د تنو اوږدوالی یې د ۳۰-۱۰۰ سانتي مترو پورې رسیږي . پاني يې درې پانیزه او لوړ پوښونه لري چې د ۸-۱۲ دانو لرونکي دي د ۱۰۰ دانو وزن يې ۸-۱۲ گرامو پورې دی.

۱۰: چشم بلبلي لوبیا : Vigna sinensis

د دې نوعې لوبیا منشاء افریقا ده او له دی ځای څخه هند ، چین ، شمالي او مرکزي امریکا ځینې برخو ته انتقال شول . تنکی او تازه داني او نا رسیدلي پلي یا پوښونه تر گټي لاندې نیول کېږي او کله کله په امریکا کې له هغې څخه کنسروا جوړوي او د نړی په سطحه د ۱.۵-۲ میلونه تنه وچې داني تولیدوي د چشم بلبلي لوبیا څخه د شنې سرې ، علوفې او د شنو پوښونو په توگه هم گټه اخیستل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبیا توافق :Bean adaptation

۱ : اقلیمي شرایط (د ودې اغیزمن عوامل) Climate factors

لوبیا د ګرم موسم نبات دی چې مناسبه حرارت د لوبیا د رشد له پاره د (۲۵-۲۹) سانتي ګراده حرارت حدودو په منځ کې ده چې د (۴۰) سانتي ګراد څخه د حرارت درجې څخه پورته دانه نه تشکیلوي او د (۱۵) سانتي ګرادد حرارت درجو څخه په ټیټه حرارت درجه کې رشد (وده) نه شي کولائ .لوبیا د لنډو ورځو نباتات دي او یو څه انداره سیورې زغملې شي چې د مکملې ودې له پاره (۱۳۰-۱۲۰) ورځو ته ضرورت لري . شنه لوبیا د لږ رطوبت سره ښه مقاومت کوي مګر په وچو شرایطو کې یې تولید کمیږي . وچه او ګرمه هوا خصوصا د ګل کولو په وخت کې د دې سبب کیږي چې صحیح پلې جوړ نه کړي یعنې په دی وخت کې د وچې هوا سره حساس وي.

بهترین ځائ د کرلو له پاره هغه ځائ دی چې د فصل په اخر کې یعنې (کله چې فصل سرته ورسیږي) باران ونه شي .د اکثرو لوبیا ډولونو د دانې پوښ د اوبو په مقابل کې غېر قابل نفوذ دي د باد د جریان په وخت کې ذخیره کوي یا ګرمو ذخیره خونو کې یې ساتي تر څو چې پوش نور هم سخت شي .زیات بارانونه د ګل د رژیدو باعث ګرځي او په مرضونو اخته کیږي . د خاورې مناسب PH دغه نبات له پاره د ۶-۷ پورې دی.

سره له چې شنه لوبیا په هر ډول اقلیمي شرائطو کې وده کوي خو په توده هوا کې یې ښه او حاصل یې په زړه پورې وي . په دوبي په تېره بیا په ماسپښین کې باید د لوبیا له پاره سیورې له نظره ونه غورځول شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲:خاوره :Soil

لوبیا پهداسي خاورو کې ښه شنه کېږي کوم چي د ډېرې حاصلخېزۍ لرونکې وي چي دا ډول خاورې د اوبو او د هوا د نفوذ د منني ډېره وړتیا لري.

یو شمېر لوبیا لکه : چشم بلبلي لوبیا هم لکه د نورو حبوباتو په شان د رائزوبیم باکتریا سره د ګډ ژوند تېرلو د نایتروجن په نصب باندې قادره دي نو په همدې اساس مولبیدیم ، کوبالت ، مس او فاسفورس ته اړتیا لري له نایتروجن څخه د نبات د ودې په مرحله کې ګټه اخیستنه د هغه د ګل د مرحلې پر تله محصول باندې ډېره زیاته اغیزه کوي.

همدارنګه شنه لوبیا په مختلفو خاورو کې شنه کېږي هغه خاورې چې ښه تهویه او زیات عضوي مواد ولري د دې نبات له پاره غوره ګڼل ګېږي . او هغه خاورې چې کلکې وي نبات کښت کمزورې کوي.

هغه لوم خاوره چې کاملا حاصلخیزه ، ښه زهکشي شوي او زیات هیومس ولري د لوبیا د کرلو له پاره ترجیع ورکول کېږي . هغه خاورې چې تېزابي وي باید ګچ ورکړل شي او د زیات ګچ ورکولو څخه باید ډډه وشي . او په هغو ځایونو کې چې د خاورې ناروغۍ وجود ولري شنه لوبیا باید هلته د یو یا دوه ځلې کرلو څخه وروسته باید بیا پنځه (۵) کاله وروسته وکرل شي (یعني ۵ کاله کرنیز تناوب ورکړل شي) شنه لوبیا عملا په مختلفو خاورو کې کرل کېږي . په کالیفورنیا کې په پیټ (Pet) خاورو کې کرل کیږي او په زړه پورې نتیجه یې ورکړې ده په ګنګل کېدونکي سیمو کې ژر رسیدونکي ورائټوګانو ته په نرمو خاورو او لوم نرمو خاورو ته ترجیح ورکول کېږي او متوسطه رسیدونکو ورائتي ګانو ته درنې خاورې ګټورې دي . شنه لوبیا په اکثره سیمو کې د نایتروجن په زیاتوالي سره ښه عکسل ا لعمل ښئ که څه هم نوموړې ځمکه په تکراري ډول د کښت لاندې هم ونیول شي.

۳: د نایتروجن نصب :

شنه لوبیا د نایتروجن په نصبولو کې ضعیف دي مطالعاتو راښودلې ده د نبات په بندونو کې د کاربوهایدریت نه موجودیت د نایتروجن نصب محدودوي .د شنو لوبیا په ورائټو کې د نایتروجن په نصبولو کې تر هغه وخته اختلافات موجود وي چې تر څو پورې ګل رشد (نمو) نه وي کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبیا کرنیزې عملئې : Cultural practices of bean

۱: د ځمکې چمتو کول (بستر جوړول) : Seed bad preparation

د لوبیا د کښت له پاره ځمکه په داسې طریقې سره اماده شي چې د تېغ وهنې او زرغونیدلو له پاره غوره محیطي شرائط ولري. او اجازه ورکړي تر څو ریښي ښه وده وکړي او خوراکي عناصر په ډېره اسانۍ سره جذب کړي.

او همدارنګه کله چې سړه هوا او ګنګلونه په بشپړه توګه مات شي او خاوره توده شي د شنه لوبیا د کرلو له پاره مناسب وخت ګڼل کېږي. ځمکه باید دې په مني تیاره او (۳۹) سانتي متره په اندازه ژوره واړول شي د حیواناتو زړه سره (کود) دې د خاورې سره ګډه شي خاوره له کر څخه مخکې باید په بشپړه توګه پسته شي . که چېرې خاوره تېزابي وي نو په خاوره کې دې په مناسبه توګه چونه ګډه شي . قطارونه دې (۴۰-۵۰) سانتي مترو په فاصله جوړ شي . د بوټو تر منځ واټن دې تر (۱۰) سانتي مترو پورې په نظر کې ونیول شي او همدارنګه په یوه ساحه کې دې له دوو ځلو څخه زیات لوبیا ونه کرل شي .ځمکه باید ښه قلبه شي دا چې لوبیا د ډېرو سطحي ریښو لرونکي دي د ډېر حاصل په نتیجه کې د باد او باران له امله زیانمن کېږي.

د تجارتي تولید له پاره د شنو لوبیا تخمونه باید په لوړو بسترو کې وکرل شي . عنعنوي کرنه کې تخمونه (۲-۲.۵) سانتي متره په خاوره کې ژور کرل کېږي چې په یو سوري کې باید درې (۳) دانې تخمونه واچول شي چې د شنه کېدلو څخه وروسته کله چې بوټي ځوان شول په سوري کې باید ۲ بوټي پرېښودل شي . په کرونده کې چې د بوټو سره یې لرګي لګول کېږي د بوټو تر منځ یې فاصله (۱۵) سانتي متره فاصله پرېښودل شي . او د قطارونو تر منځ (۹۶) سانتي متره واټن پرېښودل کېږي .په تجارتي کرنه کې د بستر له مرکزڅخه مرکز ته یو (۱) متر فاصله نیول کېږي او په هر بستر کې دوه قطاره بوټي کرل کېږي چې د قطارونو تر منځ واټن (۴۰) سانتي متره او د بوټو تر منځ (۳۰) سانتي متره واټن پرېښودل کېږي چې په دې ترتیب سره په یوه جریب کې ۱۲۰۰ بوټي کرل کېږي.

د کرلو څخه مخکې ځمکه باید د ډسک په واسطه کاملا نرمه شي او د هغې څخه وروسته کومې لوټې چې ډسک پواسطه منځ ته راغلي وي د کلټیواټور پواسطه یې ښه میده شي تر څو خاوره د کرلو لپاره مکمله پاکه او نرمه شي دې ته مو باید پام وي چې تخمونه د کرلو څخه مخکې باید د کیمیاوي موادو سره معامله شي . لوبیا د جوانه وهلو له پاره ۱۵ سانتي ګراده حرارت درجې ته ضرورت لري. لوبیا په پسرلي کې د کنګل ختمېدلو څخه وروسته کله چې د خاورې حرارت درجه ۱۲-۱۶ سانتي ګراده وي کرل کېږي.د هېواد په جنوبي سیمو کې چې هوا سړه وي په پسرلي کې کرل کېږي چې کرل یې د قطارونو په شکل سرته رسیږي . تخم باید ۲-۳ سانتي متره پورې په خاوره کې ژور ښخ شي. د لوړ قد لرونکي بوټو له پاره باید تکیه جوړه شي او تکیه جوړونه باید د ګل نیونې څخه مخکې باید صورت ونیسي مګر د ټیټ قد لرونکي بوټی اتکاء ته ضرورت نه لري .ټیټ قد لرونکي بوټي نظر لوړ قد لرونکو بوټو ته ژر حاصل ورکوي. او دغه وخت د ۴۰-۵۰ ورځو د کرلو څخه وروسته په حاصل راځي یعنې خپل نمو ای ودې له پاره د ۴۰-۵۰ ورځو ته ضرورت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبیا ټیټ قد لرونکي نبات د حاصل ورکولو ډېر کم وخت دی د دې له پاره چې دایمي تولید ولرو د لوبیا کرل د هر دوو یا دریو هفتو وروسته کرل صورت ونیسي . شنه لوبیا د کنګل نیوني څخه اته (۸) هفتې مخکې هم کرلې شو . همدارنګه لوړ قد لرونکي لوبیا خېل نمویی ودې له پاره ۶۰-۷۰ ورځو ته ضرورت لري . دلوړ قد لرونکي لوبیا ۀ د حاصل ورکولو توان ډېر دی کله مو چې لوړ قد لرونکي لوبیا وکرل تر هوا سړېدو پورې په دوامداره توګه حاصل ورکوي.

په عومي ډول د لوبیا کرل په دوه ډوله دي چې په لاندې ډول دي.

۱: په خالص ډول ۲: په مختلط ډول

په خالص ډول د لوبیا کرل په درې ډوله صورت نیسي

۱: د لاس په واسطه د لوبیا د تخم کرل :

د لاس پواسطه د تخمونو شیندل د نامناسبو طریقو څخه ده چې په دې کې د تخم له پاره هېڅ ډول نظم او ترتیب د ځمکي (خاورې) پر مخ شیندلو له پاره نه وي دغه ډول کرلو څخه علاوه ټول کرنیز عملیات لکه : خېشاوه ، د اوبو تنظیم ، رنګړي کول ، خاورې نرمول او خاوره ورکول بوټو ته او نور عملیات غېر ممکن کوي . د دې تر څنګ یو اندازه تخم بې ځایه په مصرف رسیږي.

۲: په کپه یي ډول د تخم کرل :

په دغه سېستم کې ویاله وهل کېږي او په هغه کې یو یا څو داني تخمونه اچول کېږي دغه سېستم د لوبیا له پاره ډېر ګټور نه دی . او ګټه یي دا ده چې په یو معینه اندازه تخم کرل کېږي او د تخم د ضایعاتو مخه نیول کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳: د قطارونو په شکل د تخم کرل :

په دغه طريقه کې تخمونه په منظم ډول په قطارونو باندې په موازي ډول په معينه فاصله قرار لري کرل کېږي . د هر قطار فاصله ۹۰ سانتي متره او د بوټو تر منځ ۱۵-۴۰ پورې فاصله په نظر نيول کېږي او د ۲.۵-۷.۵ په ژوروالي سره کرل کېږي او ټول کرنيز عمليات وربانديې په صحيح ډول صورت نيسي . او کولای شو چې د قطارونو تر منځ وړې ويالې جوړې شي چې د دې ويالو په مرسته بوټي په منظم ډول اوبه کړو او هم په دې طريقه کې اوبه کمې په مصرف رسيږي او د لږو اوبو پواسطه کولای شو چې ډېره ساحه اوبه کړو او د خاورې د کلکېدو څخه مخنيوی وکړو چې په نتيجه کې نبات په آسانی سره شين شي او هم په دې طريقه کې کم تخم استماليږي . او د لوبيا د کرلو له پاره مناسبه طريقه ده.

د قطارونو په شکل د تخم کرل

د لوبيا مختلط (ګډ) کرل :

معمولا شنه لوبيا د جوارو ، کچالو، قهوه او باقلي سره کرل کيږي په دغو نباتاتو کې رقابت د کرلو د سېستم سره فرق کوي . اوهم د اړوند فصل اوږدوالي پورې اړه لري .

د مختلط کرلو ډولونه :

۱:په منظم ډول مختلط کښت   ۲ : د وخت د تغير مختلط کښت   ۳: مخلوط مختلط کښت

۱:په منظم ډول مختلط کښت : Row inter cropping

په دغه سېستم کې لوبيا او جوار په معلومو قطارونو کې په معلومو فاصلو په نسبي وختونو کې کرل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲: د وخت د تغیر مختلط کښت : Rely cropping

دا هغه سېستمونه دي چې نباتات په کې ګډ ډول کرل کېږي (يعني دوه ډوله نباتات) چې معمولا دوهم کرنيز نبات يې لوبيا دي . لومړې نبات چې ګل وکړي نو بيا دوهم کرنيز نباتيعني لوبيا کرل کېږي.

۳: مخلوط مختلط کښت : Mixed cropping

په دغه سیستم کی نباتات په مخلوط ډول سره کرل کیږی اوپه معلوموقطارانوکی نه کرل کیږی دکرلوپه دغه طريقه کی معمولا ددوڅخه زيات نباتات کرل کیږی مثلا جوار،لوبيا اوباقلی کرل کیږی.

۲: د کښت وخت : Seeding time

د لوبيا ټول ډولونه بايد په خپل وخت کې وکرل شي. ټيټ قد لرونکي لوبيا په هغو ځايونو کې چې هوا يې ګرمه وي د دلوې او حوت مياشتو کې کرل کېږي . او په يخو ځايونو کې د لوړ قد لرونکي لوبيا تخم د حوت د مياشتې نه تر جوزا پورې کرل کېږي.

۳: د تخم اندازه : Seeding rate

هغه تخمونه چې د کرلو له پاره کارول کېږي د هغوئ د رطوبت اندازه بايد ۷-۱۰ فيصده وي ځکه هغه تخمونه چې د شنه کېدو فيصدي يې د ۷-۱۰ څخه ټيټه وي هغه نه شنه کېږي . که چېرې د کرلو څخه ځو ورځې مخکې د لوبيا تخم په مرطوب ځاې کې کېښودل شي نو دا د شنه کېدو سره مرسته کولائ شي چې دا غوره طريقه ده . هغه تخمونه چې د کرلو له پاره کارول کېږي بايد په بوجيو يې فشار رانه شي او په ځاې کې زېرمه شوي وي . که چېرې د تخمونو پوښ مات شي يا درز يې کړې وي د هغه تخمونو څخه کاربوهايدريت راوځي چې د کرلو څخه وروسته خوسا کېږي . هغه ډولونه يې چې تاکونه توليدوي (يعني تکيئ ته چې ضرورت لري) د يو جريب له پاره ۶-۸ کيلو ګرامه تخم سپارښتنه کېږي. او هغه ډولونه چې بوټي توليدوي په يو جريب کې ۱۶-۱۸ کيلو ګرامه تخمسپارښتنه کېږي.[۴]

په وچو سيمو کې تخمونه د مرطوبو پرتله کم وکرل شي.

او همدارنګه د ۱۰۰ متره مربع ساحې له پاره ۶۰۰ ګرامه تخم په نظر کې نيول کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴: اوبه کول : Irrigation

کله چې لوبيا په ګلانو پېل کوي بايد منظم اوبه شي او همدارنګه د نبات په شاوخوا کې د اوبو د ډنډېدو څخه مخنيونې وشي.

د کافي اوبو مقدار او د هغې توزيع د لوبيا د کښت له پاره ضروري ګڼل کېږي . د شنو لوبيا د اوبو مقدار او مدت د خاورې په رطوبت ، اقليمي شرائطو او د نمويي فصل په اوږدوالي پورې اړه لري .

معمولا شنه لوبيا د ۳-۵ ځلې پورې خړوبوي او هر ځلې په هر هکتاره ځمکه کې د ۸۰-۱۰۰ ملي متره پورې اوبه ورکوي(يعني خړوبوي يې). دې ته مو بايد پام وي چې د شنو لوبيا ريښې ډېرې ژورې نه ځي يعنې سطحي دي چې ډېرې اوبه د حاصل د کموالي باعث ګرځي يعنې د نمويی فصل په جريان کې ډېر ځلې اوبه نه‌شي.

او بايد د ضرورت په وخت کې اوبه شي . او همدارنګه د ګل کولو په وخت کې زياتو اوبو ته ضرورت لري که چېرې په دغه مرحله کې اوبه ډېرې يا کمې شي نو د ګلانو د رژېدلو باعث ګرځي.

يا په بل عبارت شنه لوبيا سطحي ريښې لري نو په همدې اساس زياتو اوبو ته اړتيا لري خصوصا د ګل ، پلي او د مېوې نيولو په وخت کې د لوبيا فصل ته زياتې اوبه ورکړل شي.

شنه لوبيا د نورو بوټو پرتله اوبو ته لږه اړتيا لري ، که چېرې د اورښت په فصل کې کرل کېږي، له خړوبولو پرته روزل کېږي ، د افغانستان په شرايطو که خړوب نه شي حاصل نه ورکوي.

۵: سره (کود) : Fertilizer

د حاصل د زياتوالي له پاره دې عضوي او کېمياوي سرې تطبيق شي عضوي سره (حېواني يا نباتي)

دطبه کرلو څخه مخکې په ۱۰۰ متر مربع ساحه کې ۱۰۰۰ کيلو ګرامه واچول شي .

کېمياوي سره (NPK) په ۱:۳:۱ تناسب استعمال شي .

نايتروجن : ۶۰۰ ګرامه

فاسفورس : ۱۸۰۰ ګرامه

پوټاشيم : ۶۰۰ ګرامه

په هره ۱۰۰ متره مربع ځمکه کې ښه مناسبه ده چې د سرې پورتنۍ اندازه استعمال شي.

لوبيا د نورو دانه ايزو نباتاتو په شان د فاسفورس او پوټاشيم لرونکو سرو سره ښه توافق لري.
معمولا د خزان په فصل کې يا د ژمي په اوايلو کې ۳۰-۴۰ ټنو پورې حېواني سره په يو هکتاره ځمکه کې استعمال شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶: د هرزه بوټو کنترول : Weed control

د لاس په واسطه للون کول تر ټولو ښه طريقه ګڼل کېږي . که چېرې وغواړو چې هر زه بوټي په پټي کې پيدا نه شي نو بايد د فصل د کرني څخه مخکې د Treflan ۰.۲-۰.۳ ليتره په يو جريب کې استعمال شي نو د هرزه بوټو به څخه مخنيوې وشي.

که چېرې د لوبيا په فصل کې د قطارونو تر منځ کافي فاصله وجود ولري نو په مېخانيکي توګه کولای شو چې اسانۍ سره هرزه بوټي کنترول کړو . د ټول نمويي فصل په جريان د هرزه بوټو کنترول د ۲-۳ ځلې پورې کفايت کوي . د هرزه بوټو د کنترول له پاره بايد د کرلو څخه مخکې Treflan او (EPTC) استعمال شي . د شنو لوبيا د شنه کېدو څخه مخکې کولاۍ شو چې (دي نېترو) ۳-۶ ګيلو ګرام په هکتار څمکه کېاستعمال شي. د هرزه بوټو (ناموخي بوټي) کنترول بايد په منظم ډول تر سره شي د مېخانيکي کنترول چلند کې بايد کوشش وشي چې د نبات سطحي ريښو ته زيان ونه رسيږي.

۷:د حاصل راټولول او اداره :

د حاصل اخستل په مناسب وخت کې د حاصلاتو د زياتوالي سبب ګرځي او حبوبات هغه وخت راټوليږي چې فزيولوژيکي پخېدو ته ورسيږي يعنې کله چې يې وده ودريږي.

او همدارنګه د ګل د نيولو څخه ۱۷-۲۵ ورځي وروسته حاصلات ټوليږي . ټول پلي بايد په هغه وخت ټول شي چې داني يې روښانه شين رنګ ولري غوښين وي او داني يې شني وي . که چېرې تر ډېر وخت پورې پرېښودل شي نو د دانو کيفيت يې خرابيږي او خپل روښانه رنګ د لاسه ورکوي . پلي مخکې له دې چې د ورځو په اوږدو کې هوا ګرمه شي ټول شي او د هغې وروسته په يوه ټوکرۍ کې واچول شي او لاندې يې يو لوند ټوکر واچول شي تر څو رطوبت دلاسه ور نه کړي او په سيوري کې کېښودل شي . کله چې په شنه حالت ټول شي بايد په ۲۴ ساعتونو کې په تازه ډول مصرف ورسيږي . او همدارنګه کولاۍ شو چې په صفر سانتي ګراد کې چې رطوبت د (۹۰ - ۸۰) ٪ پورې وي د زيات وخت له پاره ذخيره کړو چې شنه لوبيا د کوټې په حرارت کې د ۴-۵ ورځو پورې ساتلای شو.

که چېرې په شنو لوبيا باندې اوبه وپاشل شي نو د هغې د زېرمې وخت اوږديدلاۍ شي . هغه شنه لوبيا چې زخمي وي بايد د نورو شنو لوبيا سره يو ځاې زېرمه نه شي . شنه لوبيا د روميانو ، کېلې او منو سره زېرمه نه شي ځکه چې نوموړې مېوې ايتايلين ګاز توليدوي.او همدارنکه د پيازو او مرچکو سره يو ځاې انتقال نه شي ځکه له دوی څخه بوۍ اخلي . د لوبيا په شنه ډول راټولول بايد د سهار يا د شپې له خوا صورت ونيسي ځکه چې په دغو وختو کې يې نقصانات کم وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبیا راټولول یو له مهمو مرحلو څخه ګڼل کېږي معولا د شنو لوبیا داني د ټولولو په وخت کې۴۰٪ په شاوخوا کې رطوبت لري او د پوښ رطوبت يې ۸۰٪ وي حاصلات يې راټولوو.

که چیرې دغه پورتنۍ ذکر شوې اندازه د رطوبت يې کمه شي د حاصلاتو د ټولولو په وخت کې د دانو د رژېدلو باعث ګرځي چې دی ته مو پام وي چې شنه لوبیا د هغه ماشین پواسطه راټولولای شو چې پرېکوونکي غاښونه لري . د دغه ماشین د پرېکوونکو غاښونو د پاسه ساتونکي څرخونه وجود لري وصل شوي وي چې د بوټي د پرېکولو څخه وروسته د يو قطار په شکل بل طرف ته انتقالوي . د دې ماشین په واسطه په يو وخت کې د ۲-۴ پورې قطارونه راټولولای شو.

او همدارنګه سپین لوبیا چې عموما په تازه او تنکي ډول په مصرف رسيږي داني مخکې د رژېدو او کاملې ودې څخه تخمونه او داني په لاس په وسطه جلا کېږي . د پراخو ساحو په صورت کې د ريبلو د ماشین آلاتو څخه کار اخیستل کېږي.

د لوبیا د فزیولوژي پخېدلو تر پړاو پورې په کرونده کې پاتې کيږي او له وچېدلو وروسته يې راټولوي او زېرمه کوي يې ، تخم يې له ۲ نه تر ۴ کلونو پورې ساتل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبیا مهمې ناروغۍ او افتونه :

د لوبیا مهمې ناروغۍ :

شنه لوبیا خصوصا د اسیا په غرب کې د یو ګڼ شمېر ناروغیو تر اغېزې لاندې راځي او نوموړي نبات ته ډېر زیات زیانونه اړوي ، د سوځند یا (بلایت) ناروغي ، زنګ او بلاخره د تنو نېماتودي د ډېرو مهو ناروغیو څخه شمېرل کېږي.

د دې ناروغیو سره د مقابلې عملي لاره د مقاومو ورائټیو څخه ګټه اخېستنه او همدارنګه د ځینو کیمیاوي دواګانو لکه : نیلکوزولین (رونیلان) چې یو غوره او اغیزمن فنجي وژونکي دي کار اخستل کېږي.

د سوځند (سوختګي) د مخنیوي له پاره همدارنګه کلورتانیل (براوو) هم مخنیوي له پاره ډېر ګټور بریښي.

د تنو د نېماتودونو د مخنیوي له پاره سېستماتیک نېماتود وژونکو لکه : د الدیکارپ څخه ګټې اخیستې سپارښتنه کېږي.

د لوبیا د وایروسي ناروغیو له ډلې نه یو هم د موزائیک ناروغۍ ده د عامل انتقالوونکي یې حشرات دي د پاڼو د ډنډرکو لنډ والي ، د پاڼو په څنډو کې د کم رنګه ژېړو برخو ښکاره کېدل او د پاڼو په منځ کې د تیاره شین رنګ رامنځ ته کېدل دي چې د دې ناروغۍ د ډیرو غوره نښو نښانو څخه شمېرل کېږي.

په حاضرو وختونو او شرائطو کې د دې ناروغۍ پر وړاندې د مخنیوي کومه لاره لا تر اوسه نه شته نو بناء پر دې په ناروغۍ ککړ نباتات باید له منځه یوړل شي . همداراز د ناروغیو پر وړاندې د مقاومو ورائټیو له کرلو څخه ګټه واخیستل شي.

Bean Common Mosaic Virus

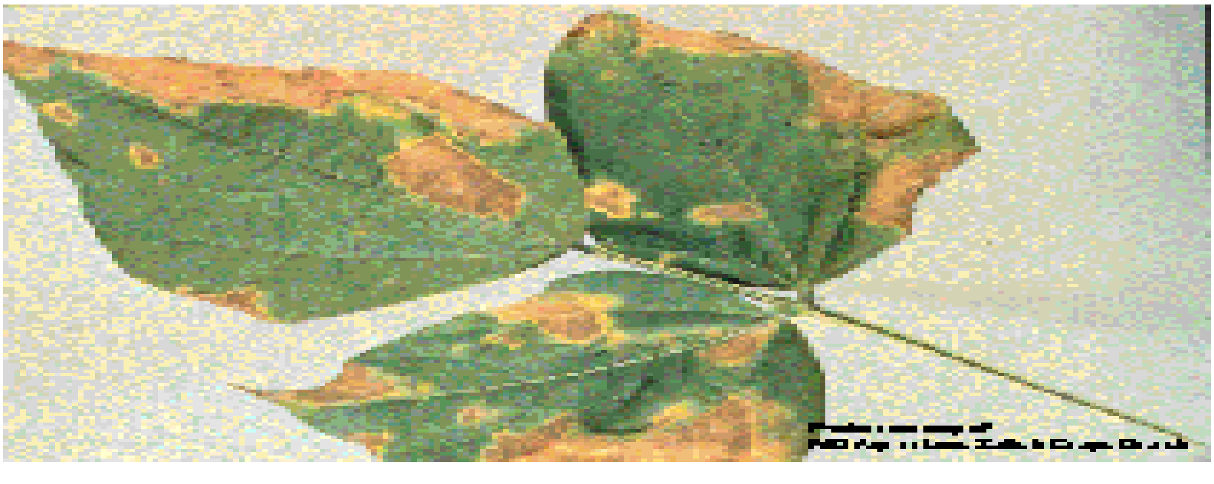

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبیا مهم افتونه :

یو ګڼ شمېر حشرې په لوبیا باندې حمله کوي چې له دې ډلې څخه ډېره مضره حشره مکسیکویي قانغوزک ده چې دا حشره د اول ځل له پاره په ۱۸۶۴ م کال کې په امریکا کې تشخیص شوې ده . دا حشره د شنو لوبیا او سپینو لوبیا څخه تغذیه کوی .د کیمیاوي موادو پواسطه کولائ شو چې په دواړو مرحلو د (لاروا یا بالغه حشره) له منځه یوسو.

یوه بله حشره چې په لوبیا حمله کوي د لوبیا سپږۍ (Obtectus) ده چې په اکثره وختونو کې د انبارونو او بوجیو د پاسه په کوم کې چې شنه او سپین لوبیا ځای پر ځای شوي وي لیدل کیږي.

دا حشره په کرونده کې خپلې هګۍ د لوبیا د پوښونو دپاسه اچوي چې وروسته بیا لاروا وي له هګیو څخه خارج د نبات یا د لوبیا داني ته انتقال مومي او هلته په خپلې ودې پیل کوي چې وروسته څه وخت څخه بالغه سپږۍ د لوبیا د داني پوټکي سوري کوي او د لوبیا په یوې داني کې ممکن څو سپږۍ وده کړي .د لوبیا پاڼې خوړونکې ګونګټې او د لوبیا (ترپس) د نورو حشراتو ډلې څخه دي کوم چې په شنو او سپینو لوبیا باندې حمله کوي.

د کنترول له پاره یې کولائ شو چې د مقاومو ورائټیو له استعمال څخه ګټه واخلو.

د چشم بلبلي لوبیا د ګل او مېوې خوړونکې چینجي :

دا افت د لوبیا له پوښ او ګل څخه تغذیه کوي او په دې توګه د محصول د کمېدلو سبب ګرځي . د دې افت سره د مبارزې غوره دوا د فورادان ٪۷۵ یعني (مولسیون) دوا ده کوم چې نسبت ۲ پر ۱۰۰۰ کې ده . دا حشرات کولای شي چې لوبیا ته لږ یا ډېر زیان ورسوي.

Cutworms

(c) ketabton.com: The Digital Library

پایله :

لوبیا د نړۍ د مهمو حبوباتو له جملې څخه ده چې د Fabaceae په کورنۍ پورې اړه لري او انسانان یې د تغذیې لپاره په مصرف رسوي چې د پروتینو له کبله ډېر غني دي او د علوفې څخه یې حیوانات استفاده کوی .همدارنګه لوبیا پروتینو څخه علاوه کاربوهایدریت ، فایبر ، ویټامینونه او یو څه مقدار شحمیات لری چې (د انسان د مصرف لپاره ډېر قوي دی) اوس لوبیا په ټوله نړۍ کې کرل کېږی او ښه په زړه پورې حاصل تری لاسته راځي.

لاسته راغلو څېړنو او مشاهداتو پر اساس ښودل کېږی چې لوبیا لومړې له پیرو څخه او له هغه وروسته د متحده ایالاتو له جنوب غرب څخه لاسته راغلی دي.

د نړۍ له ډېرو غورو دانه ایزو نباتاتو له ډلې څخه یو هم لوبیا دی د نړۍ د لوبیاو د بیلا بیلو ډولونو د کښت لاندې ساحه (۲۴) میلونه هکتاره ده په همدې اساس د حبوباتو په ډله کې لومړې مقام لری د ټولو ډولونو نړیوال منځنی تولید یې (۵۰۰) کیلو ګرامه في هکتاره دی.

لوبیاډېره اندازه پروتین لری د څېړنو او مطالعاتو څخه په ډاګه کېږي ده چې د نبات پروتین په ډیرې چټکۍ سره په میوو او په ځانګړی توګه تخمونو کې ذخیره کیږي د ۶۰-۲۵ ورځو په منځ کې هره ورځ ۱۷میلی ګرام په شا او خوا کې پروتین په نبات کې زیاتیږي.

لوبیا یوکلن بوټی دی او د پېژندل شویو حبوباتو له جملې شمیرل کیږې په همدې یو کال کې خپله بدنی او تخمی وده بشپړوي زمونږ په هېواد کې یې کرلاوس زیات رواج لری. همدارنګه لوبیا دوه مشیمه یی (Dicotyledon) نبات دی.

لکه څنګه چې مو مخکې وویل چې لوبیا د دانه ایزو نباتاتو په ډله کې لومړې مقام لري چې مختلف ډولونه یې زمونږ د ګران هیواد افغانستان او د نړۍ په مختلفو نقطو کې کرل کیږي چې په مناسبو سیمو کې مناسب مقدار محصول تولیدوي.

لوبیا د ګرم موسم نبات دی چې مناسبه حرارت د لوبیا د رشد له پاره د (۲۵-۲۹) سانتي ګراده حدودو په منځ کې ده چې د (۴۰) سانتي ګراد څخه د حرارت درجې څخه پورته دانه نه تشکیلوي او د (۱۵) سانتي ګراد د حرارت درجو څخه په ټیټه حرارت درجه کې رشد (وده) نه شي کولائ .لوبیا په داسې خاورو کې شنه کېږي کوم چې د ډیرې حاصلخېزی لرونکې وي چې دا ډول خاورې د اوبو او د هوا د نفوز د منني ډېره وړتیا لري.

د لوبیا د کښت له پاره ځمکه په داسې طریقې سره اماده شي چې د تیغ وهنې او زرغونیدلو له پاره غوره محیطي شرائط ولري . او اجازه ورکړي تر څو ریښې ښه وده وکړي او خوراکي عناصر په ډېره اسانۍ سره جذب کړي.

کله چې لوبیا په ګلانو پیل کوي باید منظم اوبه شي او همدارنګه د نبات په شاوخوا کې د اوبو د ډنډېدو څخه مخنیونې وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حاصل د زیاتوالي له پاره دې عضوي او کېمیاوي سرې تطبیق شي عضوي سره (حېواني یا نباتي)دظه کرلو څخه مخکې په ۱۰۰ متر مربع ساحه کې ۱۰۰۰ کیلو ګرامه واچول شي .کېمیاوي سره (NPK) په ۱:۳:۱ تناسب استعمال شي.

د هرزه بوټو د کنترول له پاره د لاس په واسطه للون کول تر ټولو ښه طریقه ګڼل کیږي . که چېرې وغواړو چې هر زه بوټي په پټي کې پیدا نه شي نو باید د فصل د کرني څخه مخکې د Treflan ۰.۳-۰.۲ لیتره په یو جریب کې (استعمال شي نو د هرزه بوټو به څخه مخنیوې وشي).

د حاصل ټولول په مناسب وخت کې د حاصلاتو د زیاتوالي سبب ګرځي او حبوبات هغه وخت راټولیږي چې فزیولوژیکي پخېدو ته ورسیږي یعني کله چې یې وده ودریږي .او همدارنګه د ګل د نیولو څخه ۱۷-۲۵ ورځې وروسته حاصلات ټولیږي.

شنه لوبیا خصوصا د اسیا په غرب کې د یو ګڼ شمېر ناروغیو تر اغېزې لاندې راځي او نوموړي نبات ته ډېر زیات زیانونه اړوي ، د سوځند یا بلایت ناروغي ، زنګ او د تنو نېماتودونه د ډېرو مهو ناروغیو څخه شمېرل کیږي.

یو ګڼ شمېر حشري په لوبیا باندې حمله کوي چې له ډلي څخه ډېره مضره حشره مکسیکویي قانغوزک ده چې دا حشره د اول ځل له پاره په۱۸۶۴ م کال کې په امریکا کې تشخیص شوې ده.

دا حشره د شنو لوبیا او سپینو لوبیا څخه تغذیه کوی .د کیمیاوي موادو پواسطه کولائ شو چې په دواړو مرحلو (د لاروا یا بالغه حشره)کې یې له منځه یوسو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپارښتنې :

۱: په هېواد کې د لوړې د کمښت او د کرنې د رغنده پرمختګ له پاره د کرنې ټولې سکتورې(رونيزې ، څېړنيزې ، توليدي او پوريزې) خواوې بايد په بنسټونو واړول شي . چې په ترڅ کېيې يوه رغنده سيالي منځ ته راشي او په هېواد کې د کرنې د متوازنې ودې سبب ګرځي .

۲: په هېواد کې بايد بزګر د ورتياوو په لوړولو پانګه اچونه وشي ، اړونده چارواکي د نوروپروګرامونوپه ترڅ کې د بزګر د مهارتي زده کړې په اړه په پاليسيو او پروګرامونو کې بايد له سره غور وکړي او د کرنې د راتلونکي پرمختګ له پاره د بزګر مهارتي روزنې ته پام راوګرځوي.

۳: د لوبيا نبات د کښت له پاره بايد ښه بستر اماده شي او ښه به وی چې د قطار په شکل وکرل شي .

۴:د زياتو نايتروجني سرو د استعمال څخه دې ډډه وشي ځکه چې د لوبيا نبات د زياتې نايتروجني سرې په مقابل حساس دی .او له بلې خوا دا کولای شي چې په خپله د نايتروجن اړتياوې څه نا څه پوره کړي.

۵:هغه خلک چې د غوښې څخه استفاده نشي کولای نو د پروټينو د پوره کولو لپاره دې د لوبيا څخه استفاده وکړي.

۶:لوبيا بايد په خام شکل سره ونه خوړل شي ځکه چې د هاضمې سېستم خرابوي.

۷: د لوبيا د لوړ قدو بوټو له پاره بايد پايې (تکيه) ولګول شي .او د قطار په شکل دې وکرل شي تر څوچې د هرزه بوټو کنترول يې په اسانی سره وشي.

۸:همدارنګه کله چې سړه هوا او ګنګلونه په بشپړه توکه مات شي او خاوره توده شي د شنه لوبيا د کرلو له پاره مناسب وخت ګڼل کېږي.

۹:کله چې لوبيا په ګلانو پېل کوي بايد منظم اوبه شي او همدارنګه د نبات په شاوخوا کې د اوبو د ډنډپدو څخه مخنيونې وشي.

۱۰: د لوبيا مقاومې ورائټي بايد استعمال شي چې د ناروغيو او افتونو په مقابل کې مقاومت ولري او پهزړه پورې حاصل ورکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخذونه :

۱: احمد ، نور احمد . غله جات و حبوبات .کال ۱۳۸۷ لمریز. وزارت معارف معینیت تعلیمات تخنیکیومسلکی ریاست انکشاف نصاب تعلیمی مدیریت تالیف کتب و تهیه مواد ممد درسی ص (۱۰۹-۱۰۱).

۲: خوریاني . متین . محمد آقا ، سابه .کال ۱۳۷۹ لمریز .الازهر خپروندیه ټولنه.ص(۴۵-۴۶).

۳: دودیال . محمد بشیر . طبي بــوټي . اکال ۱۳۸۳ لمریز. لازهر خپروندیه ټولنه ، ص (۴۸-۴۷) .

۴: ډاډمن. محمـد اغا. سبو روزنه.کال ۱۳۹۰ لمریز.ختیځ خپروندویه ټولنه جلالکوټ.ص (-۲۰۰ ۲۰۵).

۵: ډاډمن. محمـد اغا. غلې داني .کال ۱۳۹۱ لمریز. مومند خپروندویه ټولنه ننګرهار.ص (-۱۶۳ ۱۸۷).

۶: رستکار . محمد علی . دیمکاری .کال ۱۳۷۸ لمریز . کتابخانه ملی ایران .ص ۳۶۲ .

۷: ریان . پوهیالي قسیم الله. د غلو تولید او روزنه لېکچر نوټ.کال ۱۳۹۲ لمریز . د کرنې پوهنځي شبخ زاید پوهنتون . ص (۱۱-۲).

۸: سید منتظر شاه ، د کرنیز کوپراتیف بنسټونه او د یو لړ مهمو نباتاتو د روزنې مهارتونه ، اسد دانشخپرندویه ټولنه ، کال ۱۳۸۹ لمریز ، مخونه (۷۲-۶۹).

۹: غفارزوی . دعوتیار . انجینر محمد اجمل . عمومي زراعت . چاپ کال نه لري. میهن خپدوندویه ټولنه .ص (۳۵۸).

۱۰: http:"danesnameh.roshd . Ir / mavara – index.

۱۱:File://G:\bean\Phaseolus vulgaris - Wikipedia, the free encyclopedia.htm

و من الله توفیق

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library